

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»

КАФЕДРА МІЖНАРОДНОГО ТА ЄВРОПЕЙСЬКОГО
ПРАВА

**«ПРАВА ЛЮДИНИ В ПЕРІОД
ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ»**

Збірник матеріалів Міжнародної науково-
практичної конференції
(м. Одеса, 1 листопада 2024 року)

2024

УДК
341.231.14:355.271(062.552) П68

*Друкується за наказом ректора Національного університету
«Одеська юридична академія» О. В. Тодошцака
(наказ № 3177-44 від 08.10.2024 р.)*

Відповідальний редактор – президент Національного університету «Одеська юридична академія», академік НАПрН України, доктор юридичних наук, професор, Заслужений юрист України **Ківалов С.В.**
Заступник відповідального редактора – проректор з наукової роботи Національного університету «Одеська юридична академія», доктор юридичних наук, професор, професор кафедри міжнародного та європейського права, Заслужений юрист України **Аракелян М.Р.**

Укладачі:

Бехруз Хашматулла Набісвич – доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія»;

Мануїлова Катерина Вікторівна – кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія»;

Грушко Мальвіна Валеріївна – кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія»;

Гребенюк Дмитро Олегович – PhD, асистент кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія».

Матеріали видано в авторській редакції. Повну відповідальність за достовірність та якість поданого матеріалу несуть учасники конференції, їх наукові керівники, які рекомендували матеріали до друку.

Адреса редколегії:

Національний університет «Одеська юридична академія», кафедра міжнародного та європейського права, м. Одеса, 65009, вул. Фонтанська дорога, 23. Тел. +38(048)719 8685

«Права людини в період збройних конфліктів»: Міжнародна науково-практична конференція, присвячена 75-річчю прийняття Женевських конвенцій про захист жертв війни 1949 року та Міжнародному дню прав людини. 1 листопада 2024 р., м. Одеса: збірник матеріалів конференції. Одеса. 2024. 539 с.

© НУ «Одеська юридична академія», 2024

© Кафедра міжнародного та європейського права НУ «ОЮА»

Секція № 4
РЕГІОНАЛЬНІ МЕХАНІЗМИ ЗАХИСТУ ПРАВ
ЛЮДИНИ

Сурілова Олена Олексіївна

*доктор юридичних наук, професор, професор
кафедри міжнародного та європейського права
Національного університету «Одеська юридична
академія»*

**ПРОСТІР СВОБОДИ, БЕЗПЕКИ,
ПРАВОСУДДЯ ЄС:
ДВАДЦЯТИП'ЯТИРІЧНИЙ ДОСВІД ТА НОВІ
ВИКЛИКИ**

Мета перетворення ЄС у простір свободи, безпеки та правосуддя сягає була сформульована більш ніж 25 років тому. За цей час було прийнято сотні законодавчих заходів, політичних стратегій та оперативних заходів, однак навіть після набрання чинності Лісабонським договором який усунув більшість інституційних та правових перешкод, досі не забезпечений баланс між трьома його складниками - свободою, безпекою та правосуддям які є нероздільними. Повна реалізація одного передбачає реалізацію двох інших. Так, свобода значною мірою втрачає своє значення, якщо не можна жити в безпечному середовищі, заснованому на судовій системі, якій можуть довіряти всі громадяни та мешканці Європейського Союзу [1]. Баланс, який необхідно підтримувати між ними, є лейтмотивом дій Союзу.

Простір свободи, безпеки правосуддя (ПСБП) заслуговує на особливу увагу фахівців через те, що його розвиток на сьогоднішній день підняв деякі з найбільш важливих і суперечливих питань у законодавстві ЄС. Дослідження цієї проблематики є своєчасним оскільки ПСБП стає все більше і більше переплетеним з іншими напрямками розвитку ЄС та іншими політиками ЄС, а також з різноманітними викликами, з якими зараз стикається ЄС (міграційна криза у зв'язку з агресією РФ проти України, терористична загроза, тощо). Безпрецедентний рух міждержавної солідарності проявився у наданні прихистку мільйонам громадян України, адже принцип солідарності є одним із фундаментальних принципів права Союзу, що лежить в основі всієї його правової системи. Цей прецедент, як зазначив Е. Капітані висвітив шлях до посилення виміру свободи в ПСБП [2], тим більш, що Лісабонським договором повноваження у сфері судової та поліцейської співпраці були повністю інтегровані в рамки спільної політики ЄС. Європейському парламенту було надано право спільного прийняття рішень і визнано повну юрисдикцію Суду. Повноваження ЄС в цій сфері варіюються від механізму контролю за дотриманням фундаментальних цінностей ЄС відповідно ст. 7.1 ДЄС до прозорості та доступу до документів, боротьби з дискримінацією, захисту даних і політики щодо кордонів, міграції, притулку, і поліцейської та судової співпраці у кримінальних справах (Розділ V ДФЄС).

Свобода в розумінні вільного пересування людей в межах Європейського Союзу залишається фундаментальною метою Договору, і в досягнення цієї мети мають зробити істотний внесок супутні заходи, пов'язані з концепціями безпеки та справедливості. Це також свобода жити в правовому середовищі, з усвідомленням того, що на національному рівні, рівні ЄС та за його межами Союзом вживаються всі заходи щодо боротьби з тими, хто заперечує концепцію правової держави, верховенства права та загальні принципи права ЄС. Свобода також передбачає гарантування основних прав людини, зокрема захист від будь-якої форми дискримінації. При цьому в сучасному інформаційному суспільстві важливо знайти правильний баланс між громадською безпекою та захистом приватного життя та персональних даних громадян. Особливий пріоритет необхідно приділити боротьбі з нелегальною імміграцією, з одного боку, а з іншого — забезпеченню інтеграції та прав тих громадян третіх країн, які законно перебувають у Союзі, а також необхідного захисту для тих, хто цього потребує.

В ЄС на протязі всього існування розгортався потужний і всепроникний дискурс безпеки, де зростаюча увага приділялася забезпеченню функціонування або безперебійної роботи внутрішнього ринку. Однак ПСБП має бути побудований як автономний простір.

Свобода може бути реалізована при умові синергії з другою складовою ПСБП – безпекою, що передбачає створення європейської зони безпеки в розумінні спільної території, де скоординовані

процедури виявлення та розслідування правопорушень застосовувалися б до всіх правоохоронних органів у Європі при вирішенні питань безпеки та створення інституційної основи для розвитку спільних дій між державами-членами у сферах співпраці поліції та судової співпраці у кримінальних справах і, таким чином, не лише для забезпечення підвищеної безпеки своїм громадянам, але й для захисту інтересів Союзу, включаючи його фінансові інтереси. Безпека означає також ефективну боротьбу зі злочинністю, зокрема тероризмом, торгівлею людьми та злочинами проти дітей, незаконним обігом наркотиків та незаконним обігом зброї, корупцією та шахрайством та іншими злочинними діяннями, передбаченими Рішенням про Європол [3].

Складова «правосуддя» включає як доступ до правосуддя, так і повну судову співпрацю між державами-членами, незважаючи на те, що судові системи суттєво відрізняються між державами-членами. Мета полягає в тому, щоб дати громадянам загальне почуття справедливості в усьому Союзі на основі принципів взаємного визнання, правової визначеності, рівного доступу до правосуддя, справедливого розгляду справ та ефективних процедур виконання рішень. Запроваджені адекватні процесуальні правила, які гарантуються Європейською конвенцією з прав людини та основоположних свобод та їх тлумаченням Європейським судом з прав людини та Судом Європейського Союзу. Простір свободи, безпеки, правосуддя має також зовнішній аспект, який передбачає співпрацю у сфері юстиції

з третіми країнами та міжнародними організаціями. Так у транскордонних судових процесах, як у цивільних, так і в кримінальних справах слід запровадити спрощену передачу документів та інформації, використання багатомовних форм, створення механізмів або мереж для надання допомоги та консультацій у транснаціональних справах та можливі схеми правової допомоги в таких випадках.

Існує важливий зв'язок між ПСБП із процесом розширення, зокрема зі стратегією вступу до ЄС. Країни, які претендують на членство в Європейському Союзі, усвідомлюють, що юстиція та внутрішні справи матимуть особливе значення для позитивного вирішення питання. Для України, яка потерпає від збройного конфлікту з РФ процес європейської інтеграції є складним та водночас унікальним. Новий кластеризований підхід щодо приєднання до ПСБП означає посилення умов щодо верховенства права та проведення реформи судової системи, як основи впровадження інших галузевих реформ, зокрема реформи державного управління, правосуддя та антикорупційну реформу. Цей кластер, як зазначає В. Мельник, є одним з найскладніших для будь-якої країни-кандидата [4]. Україна стає на цей шлях у воєнний час, тому доведеться враховувати виклики та вплив війни.

Разом з цим Україна впливається у ПСБП ЄС, оскільки останній передбачає свободу, безпеку та захист для мігрантів з України. В рамках ЄПСБП для українців в ЄС гарантуються права та свободи, зокрема доступ до правосуддя. Водночас, громадяни

нашої держави повинні дотримуватися приписів законодавства ЄС в рамках ПСБП.

Джерела:

1. Action Plan of the Council and the Commission on how best to implement the provisions of the Treaty of Amsterdam on an area of freedom, security and justice - Text adopted by the Justice and Home Affairs Council of 3 December 1998 URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/>
2. Emilio De Capitani Back to the future: Twenty-five years later, relaunching the project of transforming the EU into an Area of Freedom, Security and Justice? URL: <https://www.tandfonline.com/doi>
3. Council Decision of 6 April 2009 establishing the European Police Office (Europol) URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content>
4. Мельник А., Матюк Л. Імплементация кластерного підходу в практику територіальної організації охорони здоров'я: теоретико-інституціональні та практичні аспекти. Вісник економіки. 2023. Вип. 4. С. 29–51 URL: <https://doi.org/10.35774/visnyk2023.04.029>

Ключові слова: простір свободи, безпеки, правосуддя; Європейський Союз; кластер; Україна.

ГОНЧАРУК Д.Р.

Права людини та застосування штучного інтелекту у військових цілях 249

ФАСІЙ А.В.

Міжнародні стандарти охорони та захисту права на психічне здоров'я в умовах збройних конфліктів 255

ЧЕРНЯВСЬКИЙ М.В.

Роль миротворчих операцій ООН у забезпеченні безпеки та захисті прав людини під час збройних конфліктів 263

РЕДЧЕНКО Я.О.

Проблематика використання цифрових валют в міжнародних інвестиційних арбітражах 268

ДЖЕВАГА-ТРЕТЬЯКОВА С.Ю.

Правове регулювання протидії відмиванню грошей: європейський контекст 276

Секція № 4**Регіональні механізми захисту прав людини****СУРІЛОВА О.О.**

Простір свободи, безпеки, правосуддя ЄС: двадцятип'ятирічний досвід та нові виклики 284

КАЛАШЛІНСЬКА М.В.

Досвід Любліна у захисті прав людини під час кризи біженців: поведінкові чинники 290

БІРЮКОВ Р.М.

Європол як структура обміну даними в рамках міжнародного поліцейського співробітництва в Європі 296

МІЩЕНКО І.В.

Дія права ЄС у часі: регламентація та прецедентна практика 301

СЛАВКО А.С.

Рада Європи і перехідне правосуддя: у пошуках стандартів 305

АКІМЕНКО Ю.Ю.

Розвиток економічних та соціальних прав людини у контексті функціонування внутрішнього ринку ЄС 313

БЄЛОГУБОВА О.О.

Обмежувальні заходи у зовнішній політиці ЄС у відповідь на серйозні порушення прав людини 318

ДРОНОВ В.Ю.

Право на повагу до приватного та сімейного життя в африканській системі захисту прав людини 322

ВОЙТОВУСН Р.Р.

Ways to improve mechanisms for realization of state policy in the field of informational rights protection 326